

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

1 Vtrum superbia sit peccatum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

¶ Super Quæstionibus centesimis sexagesimis secundæ Aristotelium primum.

In artic. 1. eiusdem q. 162. dubium ex Martino occurrit in q. 1. de superbia, directe contra auctorem dicente, quod hæc opinio non videtur in toto vera. Et primo ponit, quod superbia sit de accepta, non est definitiue appetitus, quo quis tendit supra id quod est.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum superbia sit peccatum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod superbia non sit peccatum. Nullum enim peccatum est repromissum a Deo. Promittit enim Deus quod ipse facturus est, non est autem actor peccati: sed superbia connumeratur inter repromissiones diuinas. dicitur enim Isa. 60. Ponam te in superbiam secularum, gaudium in generationem, & generationem. ergo superbia non est peccatum.

¶ 2. Præter. Appetere diuinam similitudinem non est peccatum. hoc enim naturaliter appetit quælibet creatura, & in hoc optimum eius consistit, & præcipue hoc conuenit rationali creaturæ, quæ facta est ad imaginem, & similitudinem Dei: sed sicut dicitur in lib. * Sentent. Prosperi. Superbia est amor propriæ excellentiæ, per quam homo Deo assimilatur, qui est excellentissimus. vnde dicit August. in 2. confess. * superbia celsitudinem imitatur, cum tu sis vnus super omnia Deus excelsus. ergo superbia non est peccatum.

excellentiam maiorem habendam: & hoc non est vitij. Vel quod existimet se habere maiorem excellentiam: & hoc quidem est initium superbiæ, & conuenit superbo, & multis alijs, scilicet præsumptiuo, ambitioso, vano. Hi enim omnes existimant se maiores, quam sunt in suis materijs, scilicet administrationibus, honoribus, gloria.

¶ Ad hoc dubium secundum auctoris processum non oportet respondere, quia non dicit hæc esse definitionem superbiæ, sed argumentum ex nominatione sumit dicens. Superbia nominatur ex hoc &c. tum secundo, quia auctor post istum artic. subiungit statim articulum, An superbia sit speciale peccatum, quæ per ea que hic dicit, non adhuc manifestum sit de superbiæ specialitate quo ad peccatum. Sed quoniam secundum veritatem de superbiâ, vt conuincitur alijs peccatis, verificatur ea que hic dicuntur, que est superbia proprie accepta, & actus iste scilicet tendere supra id quod est proprium actum, ac obiectum superbiæ conuenit, vt patet ex dictis. ideo pro definitione sufficere potest, & propterea respondendum est obiectis. Et ad primum dicitur, quod superbia est qua quis tendit supra id quod est ipse simpliciter. Præsumptio autem supra id quod est secundum quid, hoc est, secundum opera, & sic de alijs. Ad secundum dicitur, quod superbia est qua quis tendit in hæc omnia &c. vt materiam tamen sui formalis obiecti, quod est aliud ab istis, scilicet celsitudo propriæ personæ. Et cum contra hoc, quasi tertium membrum iuxta distinctionem arguit, dicitur quod superbus tendit, iuxta definitionem Augustini, in ipsam sui celsitudinem. perueritiam, quam constat non nisi vitiose appeti posse: & ideo falsum dicitur, quod celsitudo maior vt habenda potest licite appeti. Celsitudo siquidem, que ex maiore claudit perueritatem, non potest licite appeti, vt si homo appetat se esse supra superiores suos: hæc enim maiore manifeste claudit in se perueritatem. Et simile quid accidit in omni appetitu perueritæ celsitudinis propriæ, ut patet discurrendo per species superbiæ.

A ¶ In eodem articulo in responsione ad tertium Martini occurrit bis contra doctrinam huius responsionis directe, & nominatim more suo arguens. Primo, in q. 1. de humilitate. vbi dicit, quod opinio ista deficit, primo in distinguendo humilitatem a magnanimitate: quia ad vnam spectant hæc virtutes, vt probatum est.

¶ 3. Præter. Peccatum non solum contrariatur virtuti, sed etiam opposito vitio, vt patet per Philosoph. * in 2. Eth. sed nullum vitium inuenitur oppositum esse superbiæ: ergo superbia non est peccatum.

SED CONTRA est, quod dicitur Tob. 4. Superbiam numquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas.

RESPON. Dicendum, quod superbia nominatur ex hoc, quod aliquis per voluntatem tendit supra id quod est. vñ dicit Isid. in lib. * Etymol. Superbus dicitur est, quia super vult videri quam est. Qui enim vult supergredi quod est, superbus est. Habebat autem hoc ratio recta, vt voluntas uniuscuiusque feratur in id, quod est proportionatum sibi: & ideo manifestum est, quod superbia importat aliquid, quod aduersatur rationi rectæ. Hoc autem facit rationem peccati, quia secundum Dionysium 4. capit. de diuin. nominibus. * Malum animæ est præter rationem esse. Vnde manifestum est, quod superbia est peccatum.

AD PRIMVM ergo dicendum quod superbia dupliciter accipi potest. Vno modo, ex eo quod supergredi

se subiecus. ergo superbia ut tendens immoderate in magna sine admixtione aspernate subiectionis, opponitur humilitati. Deficit tertio, distinguendo pusillanimitatem vt est defectus a perfectione magnorum, & vt est applicatio ad vtiliora quam deceat, & quod primo modo opponitur magnanimitati, secundo vero humilitati. Et multipliciter probatur quod pusillanimitas, ut applicat se ad vilia dedecentia ipsam, opponitur magnanimo. Primo, Magnanimitas sufficienter inclinat ad fugiendum ea que pro sua vilitate dedecent, ergo pusillanimitas ad vilia dedecentia inclinans, illi opponitur. Probatur antecedens, quia non stat animus esse magnum tam habitu, quam actu, & applicare se ad talia vilia. Secundo, Magnanimitas inclinat ad contemnendum paruos honores, vt patet in 4. Ethic. ergo & ad contemnendum vilia. Tertio, Magnanimitas inclinatur secundum suum habitum ad vere iudicandum de his, que spectant ad dignitatem hominis, & ad huiusmodi iudicium sequendum. ergo magnanimitas ex habitu suo inclinatur ad fugiendum vilia. Antecedens patet 4. Ethic. Quarto, Magnanimitas inclinatur ad despiciendum omne quo homo fit minor, vt patet in 4. Ethic. ergo. Et confirmatur, quia magnanimitas, vt patet 4. Ethicor. inmemor est beneficiorum, eo quod minoris est recipere beneficia. ergo applicatio ad vilia cum multo minore reddat hominem, magis fugitur a magnanimo. Quinto, Magnanimitas inclinatur ad iudicandum id solum esse bonum, quod est honestum, ergo inclinatur ad despiciendum ea, que pro sua vilitate dedecent. Antecedens est Tullii in 1. de offic. Sexto, Omnis dignificans se minoribus, quam sit dignus, est pusillanimitas oppositus magnanimo, ut patet 4. Ethicor. sed applicans se ad vtiliora quam deceant, dignificat se minoribus, quam sit dignus. ergo.

¶ Secundo principaliter in prima quæst. de superbiâ, arguit quadrupliciter, quod applicare animum ad res viles dedecent hominem, non pertinet immediate ad pusillanimitatem oppositam superbiæ, vt vult Thomas. Primo, Pusillanimitas opposita superbiæ. Secundo, Secunda S. Thomæ. DDD 4 bia

Lib. 1. Eth. cap. 8. to. 3.

Li. ro. et. 18. cuius initium est, Sapientia, circa med.

C. 4. par. 4. non multum procedunt.

bie est deiectione appetitativa minus suorum, & multum alieno-
rum: sed huiusmodi applicatio ad vicia non est deiectione appre-
tativa &c. quia potest esse talis abiectione sine huiusmodi appre-
tatione ergo. Secundo, Vitiu[m] oppositum superbiae potest con-
sistere sine corporali ministerio, ergo. Minor est certa, quia
non potest coniumari sine rebus vilibus. Maior probatur au-
thoritate Celsiani Galat. 5. & patet de superbia diaboli. Et eadem ratio est de opposito. Terti-
o, Huiusmodi applicatio interdum venit ex avaritia, aut ex voluntate carna-
li, ergo non est universaliter vitium superbiae oppositum. Antecedens patet per experientiam. Quarto, Huiusmodi pus-
sillanimitas quando ex defectu magnanimitatis venit, est vitium directe oppositum praesump-
tioni, ergo non est vitium directe oppo-
situm superbiae. Consequenter tenet, quia secundum Tho-
mam, praesumptio, & superbia sunt vicia specie distincta. Et antecedens probatur: quia huic, quod est administrare ea, quae sunt supra vires, directe opponitur illud, quod est administrare ea, quae sunt infra vires, & dignitatem hominis, ut pro sua vilitate hominem deiciat.

In sententia
hinc est men-
ratio ad ca.
61. Et a. parū
a med. to. 5.

Ad haec ordinate respondendo dicitur, quod distinctio humi-
litas a magnanimitate sit probata & servata est.

Ad primam obiectionem de superbia dicitur, quod falsa est il-
la propositio, Superbia aperiendo subiectionem, dignificat se
magnis bonis. & cum probatur, quia dignificat se magna liber-
tate, respondetur quod talis libertas non est in genere bonorum,
ut patet ex hoc, quod est contraria virtuti: & propterea dignifi-
cans se tali libertate, non bono, sed magno malo se dignifi-
cat.

Ad secundam obiectionem negatur illa propositio, Stat tendē
em in magna immoderate non aperiari subiectionem eorum,
quibus tenetur subdi: quoniam nisi aperiari facta, saltem
subiectionem qua humilis pollet, nunquam immoderate tende-
ret in magna. Constat autem, quod subiectio humilis non est su-
perrogationis, sed virtutis necessaria ad vitam politicam, quae
vix est coel. sis patria.

Ad ea autem quae de pusillanimitate obijciuntur, responden-
do premitur, quod applicare se ad vicia contingit dupliciter,
scilicet simpliciter, vel certo genere, puta, arduorum: & quod
quae opposita sunt circa idem, & magnanimitas, ac praesumptio
sunt circa ardua, pusillanimitas quoque circa ardua est per dese-
ctum. Et propterea in quarto Ethicorum ponitur una alia vir-
tus cum suis extremis vitijs circa mediocritatem in honoribus: &
ad illas virtutes oppositum vitium per defectum spectat appli-
care se ad vicia in genere mediocritatis. Ita quod primus er-
ror argumentorum Martini est, quia duorum vitiorum cum sit
applicare se ad vicia in certis generibus, scilicet pusillanimitas
in genere arduorum, & illius inordinati vitijs in genere
mediocritatis, in argumentis soli pusillanimitati attribuitur.

Secundus vero error est, quod quia diuisa in inferioribus sunt
vicia in superiori, & humilitas est superior tam magnanimitate,
quam illa alia virtute, ut pote faciens hominem bene sub-
ditum rationi universaliter: ideo discerni debuit inter applica-
re se ad vicia in certo genere & simpliciter, & perspicere quod
per applicare se ad vicia simpliciter distinguitur vitium humili-
tatis oppositum ab utroque dicto vitio, quoniam utriusque est
applicare se ad vicia in certo genere. Advertendum quoque
est, quod vitium humilitati oppositum per defectum, ex
duobus desinit potest, scilicet vel ex materia, vel ex proprio
obieto. Et quod author quidem ex materia ipsum designavit
cum dixit, quod vitium est applicatio ad vicia quam decant:
sicut enim humilitatem, & superbia[m] ex materia sepe descri-
bitur dicendo, quod sunt circa magna, et circa illa, circa
quae est magnanimitas, & circa omnia &c. Potest & ex

F obiectione proprio describi dicendo, quod est
ad subiectionem plus quam decet. Nam hoc
se subiciat, & superbia aperiatur subiectionem
plectitur subiectionem de decet. & hinc
cluditur a prima, sed comes est illius & pro
raliter desideratur. Superbia autem appetit excellentiam in ex-
cessu ad rationem rectam. Unde
Dei, & quod superbia est peruer-
sa celsitudinis appetitus. Et in-
de est etiam, quod sicut Aug.
dicit in 19. de civit. Dei. 7. su-
perbia peruerse imitatur Deum.
Odit namque quos locis acqui-
litatem sub illo, sed imponere
vult locis dominationem suam
pro illo.

AD PERTIVM dicendum,
quod superbia directe opponi-
tur virtuti humilitatis, quae
quodammodo circa eadem cum
magnanimitate existit, ut su-
pra dictum est. Unde & vitium
quod opponitur superbiae in de-
fectum vergens, propinquum
est vitio pusillanimitatis, quod

H reperatur, subintelligitur in sequentibus.
At si ad antecedens respectu vitijs simpliciter
inducatur, quod non fiat animum esse magnum
deur, quod hoc non est per vitam dicitur
per vitam red. ndatur, quia qui sic magnum
nos autem loquimur de directo opposito vitijs. Ad
dicitur eodem modo, quod magnum autem
ad contemptum parvi honoris in genere dicitur
dundantiam autem quandam ad contemptum dicitur
rum: sed de directa inclinatione, & gradatione
Ad tertium eodem modo dicitur, quia in genere
dum vere &c. in genere arduorum magnum dicitur
per hoc dicitur ad quatum, & eius contra vicia
gnanitas directe fugit omne quo in genere
rum tantum per redundantiam autem magnum dicitur
Ad quintum dicitur, quod in generatione vicia
dum solum honestum in genere arduorum dicitur
dum dicitur, quod magnum, & magnum magnum
cer in generalibus virtutibus autem dicitur
pliciter fugit. Ad obiectionem secundam dicitur
superbia contra idem respondetur. Et ad primam
ad vitium oppositum humilitati per defectum dicitur
prenatio aliorum, sed sufficit ad rationem dicitur
non est vitium ad alterum, sed ad se. Et dicitur
estimatio in non potest in effectu esse sine
ad aliquid vilius, de decet habere ipsam subiectionem
rationem. Ad secundum negatur magnum dicitur
dicitur, quod male intelligitur locum autem
cit applicationem corporis ad exteriora vicia. Ad
cationem animi ad aliqua vicia. Contra autem
cognitionum, & delectationum. Ad tertium dicitur
potest intus applicari ad vicia, puta, peccata
humilitati applicatio interdum est magnum dicitur
vicio, nihil aliud inferre, nisi quod hoc dicitur
ex illis alijs vitijs: & non inferre quod non inferre
tium. Nam sicut fieri vitium potest ex magnum dicitur
tamen sunt speciem habere, ut contingit in illis
tum dicitur, quod videlicet cumque vicia
est talis, scilicet respectu vitium simpliciter
sumptioni, sed superbiae opponitur, quod magnum dicitur
fallum. Et ad probationem dicitur, quod magnum dicitur
tum: quia loquitur in genere arduorum, & dicitur
fuga vitium simpliciter. Est igitur vitium
nis animum ad vicia se applicat, sed magnum dicitur
mi deus cum sit ignorans uti erroribus se dicitur
huiusmodi subiectio patet ex multa dicitur
est in homine ad id, quod non inferre est in dicitur
hac, quod dicitur in litera eadem vicia
mo, & humili, sed propter praesentiam dicitur

feret doctrina, comunicavit author uocabula declarata diuersa significatione, qua uni, & qua alteri opponitur. Propter quod quoque uiciorum extremorum, scilicet superbia, & praesumptio nis, ac pusillanimitatis, & illius inordinati causa quoque fue runt, cum etiam humilitas & magnanimitas conueniant in ma teria non simpliciter, sed quodam modo, ut in hac li tera dicitur in prin cipio huius respon sionis. Et hinc habes quantum seipso do chor euasit author hic, ubi distinguit quomodo superbia diuersa signifi catione opponitur ma gnanimitati & humi litati, cum in qua sitione octaua. de ma lo, articulo secundo, superbia abique distinctione opponi magnanimitati, & pusillanimitati prius dixerit.

¶ Superbia in 162. articulo secun dum.

In articulo secun do eiusdem qua sitionis. 162. aduerte qd Martinus ubi supra, uolens quod superbia sit appetitus ex cellens de seipso, si intendat quod esse de seipso, seu contemptum, est de ratione superbiae, he ne sentire uideatur, quia contemptus Dei est proprius superbiae actus, ut infra patet, & consequen ter contemptus alio rum uenit. Si autem intendat, quod pro pterea oportet ad dere istam particu lam in definitione superbiae ad decerni nam, dum qualis cel stitudinis sit appeti tus, quia scilicet no cumsumque, aut qualicumque, sed contemptus celstiu dinis est appetitus, minus per seipsum sentire uideatur, tum propter supradicta: tum quia contemp tus superbiae d. ff. ex parte auersionis magis quam ex parte conuersionis, seu obiecti, quoniam ex parte obiecti, ut pa ter distendendo per speciem superbiae, non habetur contemp tus expresse, nisi in quarta specie, ut patet ex antedi ctis. Sed ex parte auersionis, quia ite perus ad non subij ci Deo per se tenet, dum primum quod appetit & appe tit ut rationem om-

ponitur magnanimitati secundum defectum. Nam sicut ad magnanimitatem pertinet impellere animum ad magna contra desperationem: ita ad humilitatem pertinet retrahere animum ab inordinato appetitu magnorum contra praesumptionem. Pusillanimitas autem si importet defectum a prosecutione magnorum, proprie opponitur magnanimitati per modum defectus. Si autem importet applicationem animi ad aliqua uiliora, quam hominem deceant, opponitur humilitati secundum defectum: utrumque enim ex animi paritate procedit. Sicut & e contrario superbia potest secundum superexcessum & magnanimitati, & humilitati opponi secundum rationes diuersas, humilitati quidem, in quod subiectionem aspernatur: magnanimitati autem, in quod inordinate ad magna se extendit. Sed quia superbia superioritate quadam importat, directius opponitur humilitati: sicut & pusillanimitas, quae importat paritatem animi in magna tendentis, directius opponitur magnanimitati.

ARTICVLVS II.

Utrum superbia sit speciale peccatum.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod superbia non sit speciale peccatum. Dicitur enim Aug. in lib. de natura & gratia, quod sine superbiae appellatione nullum peccatum inueniatur. & Prosper dicit in lib. de uita contemplatiua, quod nullum peccatum sine superbia potest, uel potuit esse, aut poterit. ergo superbia est generale peccatum.

¶ 2. Præter. Iob 33. Ut auertat hominem ab iniquitate, dicit gl'of. quod contra conditorem superbiae, est eius praeccepta peccando transcendere: sed secundum Am bro. omne peccatum est transgressio legis diuinae, & caelestium inobedientia mandatorum. ergo omne peccatum est superbia.

¶ 3. Præter. Omne peccatum speciale, alicui speciali uirtuti opponitur. sed superbia opponitur omnibus uirtutibus. dicit enim Greg. 34. Moral. Superbia nequaquam est unius uirtutis extinctione contenta, per cuncta anima me-

nis. celstitudinis, est non subijci Deo: appetit enim quicquid appetit per modum non subijci. Sicut humilis ex opposito, ad quicquid tendit, tendit ut subijciatur Deo, & ei quod Dei est. Sicut enim humilitas modum subiectionis Deo opponit omni suo appetitui, ita superbia modum aspernatur subiectionis Deo, & ei quod Dei est, apponit omni sui appetitui. Et propterea contemptum merito ex parte auersionis, magis quam ex parte conuersionis ad obiectum, scilicet celstitudinem, dicitur. Et quoniam rationes Martini nihil assunt, nisi quod superbus est contemptus: & si militer nihil aliud concludit nisi quod superbia est contemptiua, & utrumque uerum est: ideo superbum dixi asserere octo argumenta sua. Sat est disputa tori uti distinctione supradicta, scilicet, quod esse contemptiuum uel dicitur esse de ratione superbiae, & conceditur: aut esse particulam addendam ad definitionem, ut qualificetur celstudo appetita per superbiam, & hoc negatur: quia appetitum a superbia est personae propriae celstudo simpliciter peruersa uel in se, uel in modo appetendi, & expressis co tēptus ex parte auersionis se tenet. Erant autem haec manifesta magis in articulo 5. & deinceps.

¶ 4. Præter. Omne peccatum speciale habet specialem materiam: sed superbia habet generalem materiam. dicitur enim Greg. 34. Mora. quod aliter intumescit auro, aliter eloquio, aliter infimis & terrenis rebus, aliter summis caelestibusque uirtutibus. ergo superbia non est speciale peccatum, sed generale.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit in lib. de natura & gratia. Quærat, & inueniet secundum legem Dei, superbiam esse peccatum multum distinctum ab alijs uitijs. Genus autem non dicitur a suis speciebus. ergo superbia non est generale peccatum, sed speciale.

RESPON. Dicendum, quod peccatum superbiae dupliciter potest considerari. Vno modo, secundum propriam speciem, quam habet ex ratione proprii obiecti: & hoc modo superbia est speciale peccatum, quia habet speciale obiectum. Est enim inordinatus appetitus propriae excellentie, ut dictum est. Alio modo, potest considerari secundum redundantiam quandam in alia peccata: & secundum hoc habet quandam generalitatem, in quantum .s. ex superbia oriri possunt oia peccata duplici ratione. Vno modo per se, in quantum, scilicet peccata ordinantur ad finem superbiae, quae est propria excellentia, ad quam potest ordinari omne id, quod quis inordinate appetit. Alio modo indirecte, & quasi per accidens, remouendo prohibens, in quantum scilicet homo per superbiae contemptum diuinam legem, per quam prohibetur a peccando, secundum illud Hier. 2. Confregistis iugum, rupistis uincula, dixistis, Non seruiam. Sciendum tamen quod ad hanc generalitatem superbiae pertinet, quod oia uitia interdum ex superbia oriri possunt: non autem ad ea pertinet, quod oia uitia semper ex superbia oriuntur. Quamuis enim omnia praecpta legis possit quis transgredi qualicumque peccato ex contemptu qui pertinet, ad superbiam, non tamen semper ex contemptu

appetit enim quicquid appetit per modum non subijci. Sicut humilis ex opposito, ad quicquid tendit, tendit ut subijciatur Deo, & ei quod Dei est. Sicut enim humilitas modum subiectionis Deo opponit omni suo appetitui, ita superbia modum aspernatur subiectionis Deo, & ei quod Dei est, apponit omni sui appetitui. Et propterea contemptum merito ex parte auersionis, magis quam ex parte conuersionis ad obiectum, scilicet celstitudinem, dicitur. Et quoniam rationes Martini nihil assunt, nisi quod superbus est contemptus: & si militer nihil aliud concludit nisi quod superbia est contemptiua, & utrumque uerum est: ideo superbum dixi asserere octo argumenta sua. Sat est disputa tori uti distinctione supradicta, scilicet, quod esse contemptiuum uel dicitur esse de ratione superbiae, & conceditur: aut esse particulam addendam ad definitionem, ut qualificetur celstudo appetita per superbiam, & hoc negatur: quia appetitum a superbia est personae propriae celstudo simpliciter peruersa uel in se, uel in modo appetendi, & expressis co tēptus ex parte auersionis se tenet. Erant autem haec manifesta magis in articulo 5. & deinceps.

In lib. 2. de summo bono c. 38. a med.

Li. 24. ca. 18 in princ.

cap. 29. circa medio co. 7

Ar. preced.

¶ In eodem articulo in responsione ad primum, dubium occurrit ad hominem: quoniam ibi ponitur contemptus praeccepti interioris actus superbiae: & superbus in tractatu de inobediencia definitus est, quod contemptus praeccepti est proprius actus inobedienciae, ut est speciale uitium a superbia, & reliquis uitijs distinctum. Quo modo sicut haec duo simul.

¶ Ad hoc dicitur, quod quia primogenita superbia ex parte auersionis inobediencia uideatur: ideo actus inobedienciae elicitur attribuitur in liera superbia, cuius est originaliter. Perpicacius autem, quod sicut contemptus heremum ex fastidio subiectionis ad Deum, & id quod Dei est, ut superbiae